

ДОМАШНІ ПРОМИСЛИ І РЕМЕСЛА.

Замкнутість натурального господарства в минулому зумовила необхідність самостійного виготовлення усіх потрібних предметів побуту. В.Шухевич (1901) писав, що в жодному іншому закутку Русі домашні промисли не відігравали такої важливої ролі, як на Гуцульщині. У XIX столітті народні промисли зберігають риси, характерні для натурального господарства, а вже з початку XX століття відчутнішими стають зміни в їх структурі, техноогічних процесах тощо. У кожній родині важливе місце займала переробка рослинної та тваринної сировини. Свідченням обробки льону, конопель та вовни є те, що ще до першої половини I тисячоліття н.е. відносяться знахідки прядильно-ткацького знаряддя.

Обробка вовни, льону та конопель. Процес удосконалення ткацьких знарядь та методів обробки сировини в цьому краї ґрунтувався на взаємовпливах з сусідами. Тут він проходив повільніше, тому ще й зараз зустрічаються архаїчні знаряддя і техніка обробки льону, конопель та вовни. Дослідження з цього питання зустрічаються в багатьох джерелах ("Гуцульщина", 1987, Сидорович, 1979, Шухевич, 1901). Процеси обробки сировини такі ж як і в даний час.

Вовну використовували для виготовлення різних видів тканин – одягових, інтер'єрних і господарського призначення. Для цього підбирали вовну з відповідними якостями і обробляли її належним чином.

Як сировину для тканин одягового, інтер'єрного і господарського призначення використовували і волокна луб'яних культур – льону та конопель, переробку волокон яких проводили за допомогою простих знарядь. Віддавалась перевага вирощуванню конопель, оскільки вони менш вибагливі до ґрунтів і кліматичних умов. Для гуцульських сіл долини верхнього Пруту характерним є те, що обробка вовни стояла на вищому рівні, ніж обробка льону та конопель. Спосіб прядіння загальновідомий – грубі нитки пряли довшим і важчим веретеном, а тонкі – коротким і легким. Пряли в кулаці і в пучках. Напрядені нитки з веретена перемотували на мотовио довжиною до 2 м. Кожні три нитки рахували за одну чисницю, 10 чисниць становило пасмо, 20 пасом – півміток, 2 півмітки – міток. Кожне пасмо перев'язували шнуром. Зняту з мотовила пряжу (міток) вимочували в теплій воді, потім прали і золили. Нитки фарбували місцевими рослинними і тваринними барвниками. Кольори фіксували природними кислотами і сіллю – капустяним і огірковим розсоллом, сироваткою і т.п. Мітки змотували в клубки, а з них – на снувалку. З снувалки пряжу перевивали на ткацький верстат (кросна), конструкція якого постійно удосконалювалась. Сировина і техніка ткання визначали різновидність тканин, виготовлення яких залежало від способу переплетіння двох систем ниток з допомогою різної кількості підніжок.

Готові тканини піддавали також відповідній обробці – сувої полотна золили лугом, вибілювали на сонці кілька днів, складали вдвоє, скручували на палку і прасували до тих пір, поки полотно не дістане полиску. Потім його скручували в сувої довжиною по 70-80 см. Сукно міряли на лікті, рифи та сажні. Сукняну тканину віддавали ущільнювати у сукновальні чи водяні ступи, які були майже при кожному млині. Принцип валяння у водяних ступах був значно популярнішим на Гуцульщині. Сам процес є досить складний та й нема потреби його описувати. Звернемо увагу лише на те, що через кожні 2-3 години сукно вибирали з ступ, заливали його теплою водою, яка невеликим струменем стікала зверху по жолобу. Валяли сукно 1-2 доби, поки воно не стане густе і на поверхні не з'являться дрібні ворсинки. Тривалість цього процесу залежала від якості вовни, щільності прядіння і густоти ткання.

Побутувало сукно природного кольору і фарбоване (чорне, червоне). Сукно з вовни натурального чорного кольору часто руділо, тому його задублювали (чорнили) у відварі кори з чорної вільхи та лушпиння горіхів.

Як видно з вищенаведеного, техніка обробки сировини майже повністю однакова у всіх етнографічних груп українців.

Обробка шкір і виготовлення з них ужиткових виробів були досить поширеними у населення долини верхнього Пруту. В XVII-XVIII століттях місцеве населення використовувало пояси-череси, табівки, ремені для порохівниць і сідел, різноманітні шкіряні футляри тощо. Особливо поширеною була вичинка овчини, юхти, керпцівок, сировиною для яких служили овечі, коров'ячі та козячі шкіри. Крім цього, вичиняли шкіри лисиць, зайців, куниць, тхорів, ведмедів, оленів, диких кабанів, рисі тощо. Враховуючи призначення сировини, її вичиняли з хутром і без нього. Кожен гатунок матеріалу передбачав свої види сировини, спосіб і знаряддя вичинки, майстрів (гарбарі вичиняли шкіри на взуття і ремінні пояси, лимарі – для виготовлення упряжі, ременів до тарниць, порохівниць і т.п.). Вичиняли, в основному, шкіри овець місцевих порід методом мокрого і сухого квашення. Висушені шкіри кушнірам постачали замовники, або вони купували їх на ярмарках.

Дублення та фарбування овечих шкір використовувалось аж на початку ХХ століття. Для дублення вживали дубову кору, часом змішуючи її з сливовою чи вербовою. Вичинка кушнірської сировини здійснювалась вручну за допомогою невеликої кількості інструментів. Вичинка юхти і інших гатунків шкір без хутра починалась з розмочування, чистки сушених шкір. Основним при цьому було зоління і дублення шкір. Для робочого взуття та гаманців шкіри вичиняв кожен селянин самостійно дуже примітивним способом.

Кушнірство – промисел, який включав вичинку шкіри з хутром і пошиття з неї кожухів, кептарів та шапок. Для роботи кушнірів необхідним є також такий компонент як наявність ринку збуту. У долині верхнього Пруту нараховувалось 4 патентованих і в декілька разів більше непатентованих кушнірів, але, переважно, з околиць Микуличина: Г. та М.Маланюки з Делятина, В.Герцюк та І.Яворський з Дори, М.Андрійків з Микуличина та В.Косило з Ямної.

В минулому кушніри займались різництвом, вичинкою овечих шкір і реалізацією їх у виробках. На межі XIX-XX століть кушніри працювали не тільки вдома, а й розходились у пошуках заробітків по інших селах, чим сприяли розвитку там цього промислу. Незважаючи на розвиток капіталістичних відносин у деяких галузях ремесла, кушніри і далі займались ремеслом вручну примітивними засобами, залучаючи до цієї роботи всіх членів сім'ї. Проте, вже в 1920-х роках створюються кушнірські майстерні. Для розвитку цього промислу адміністрація організувала кушнірські курси по містах та селах краю. В 1936 році заходами війта Микуличина В.Домашевського у селі відбулись кушнірські курси, які проводила Рільнича палата зі Львова. Керував курсом Дмитро Ярема з Тисмениці. На курсі вчилися 4 микуличинці, 2 ворохтянці та один парубок з Татарова. З микуличинських курсантів відомі Юра Дедерчук, 1919 року народження, що шив кептарі, та М.Андрійків з Заголиць, що робив дублянки.

Шевство розвивалось, в основному, в містечках, що пояснювалось тим, що продукція шевців (чоботи, черевики) знаходила попит у міщан, тоді як типове взуття селян – постолі виготовляли майже у кожній сім'ї. В кінці XIX століття найбільше шевців було у Делятині (27). Сільські майстри промислом займались (в основному, ремонтом) лише у вільний час, і лише на замовлення односельчан. Серед шевців було більше майстрів з ремісничим посвідченням, ніж серед кушнірів. Майже до половини ХХ століття місцеві шевці забезпечували своїм взуттям основну частину населення. Фабричне взуття проникало в села досить повільно. Відповідно до характеру збуту продукції шевці

поділялись на тих, що шили на замовлення або тільки на ярмарок. Шевці у минулому столітті виготовляли чоботи “руського крою”, верх яких робили з двох частин з бічними швами. Їх шили на одній підошві, без виділення окремо головок і халяв, підбивали вузькими підківками замість каблуків. В долині верхнього Пруту побутовали чорні чоботи з твердими халявами. Жіночі чоботи мали високі вузькі каблуки з підківками, оздоблені мідними цвяшками. Ці чоботи були жовтого, червоного та чорного кольорів. Місцеві шевці шили й жіночі черевики на високому каблуці, з халявкою (висотою 25 см), що закінчувалась відворотом, які виготовляли з фабричної хромової шкіри чорного кольору.

Лимарство було розвинуте в незначних розмірах і, переважно, в містечках (Десятин, Ланчин), де працювало кілька майстрів. Сільські майстри займались, в основному, ремонтом старої упряжі, а нову селяни купували у Коломиї, де цей промисел процвітав. Серед виробів зі шкіри оригінальністю і своєрідністю вирізняються ремені та торбини (тобівки, ташки), основними центрами виготовлення яких були населені пункти в передгір'ях.

Ковальство. Обробка металу у долині верхнього Пруту відома ще з часів первісної людини. З металу місцевого виробництва (с.Дора) та привезеного ковалі виготовляли знаряддя праці – лопати, мотики, плуги, рала, серпи, коси, сокири, долота, підкови, окуття возів і саней, оста для ловлі риби і т.п. Складність конструкцій, високий художній рівень виробів свідчили про знання технології, майстерність виконавців. Складнішою від кування була техніка лиття. Для відливання предметів готували з глини, перемішаної з піском, ливарні форми, в які наливали розплавлений метал. Розбивши форму, вибирали відлитий предмет.

Каменярство. Каменоломні у околицях Микуличина у кінці XIX століття відомі у Ямній (Хижки) та Татарові. Каменярі виготовляли млинові жорна, надгробні та придорожні хрести, точила, кременеві кресала. Камінь також широко застосовувався у народному будівництві (мурування пивниць, криниць, плотів, викладання плоским каменем подвір'їв, стежок і т.п.). Відомими каменярами були А.Косило (1878-1944) з Ямної (кам'яні хрести, а також шкіряні ремені та ташки), Д.Козмейчук з Микуличина (кам'яні хрести), В.Німчук з Ямної (кам'яні хрести), М.Німчук з Ямної (кам'яні хрести, колони біля будинку культури в Яремчі, біля церкви у Дорі, п'єдестал під пам'ятник Т.Шевченку у Дорі), Явдоха Німчук з Ямної (кам'яні хрести, камені для жорен).

Найвідомішим майстром був Дмитро Козмейчук, який народився на Полумистім в 1900 році. До школи не ходив, лише у дорослому віці навчився рисувати та читати польські букви. Батько Д.Козмейчука в 1893-1894 роках навчився від італійських каменярів, які будували великі залізничні мости, тесати камінь та виготовляли кам'яні хрести. Від батька перейняв ці вміння і Д.Козмейчук. Його хрести з каменю можна знайти в багатьох місцях при дорогах, а також на цвинтарі у Микуличині. Зокрема, його хрести стоять на городі Параски Гриценько та на гробах В.Вередюка та М.Стефанюка.

Лозоплетіння на цій території було слабо розвинуте – плели лише кошики (різних форм і розмірів) для транспортування та зберігання продуктів. Лозу та ліщину використовували також для будівництва сушарок, а з житньої соломи виготовляли плетені капелюхи.

Кравецтво. Цим видом ремесла займались переважно жінки, майже кожна з яких могла пошити сорочку, полотняні штани тощо. Проте, окремі майстрині спеціалізувались на пошитті виробів складнішого крою (весільний одяг, чоловічий поясний і т.п.). Кравецтво побутовало як домашнє заняття і промисел. Діяли невеличкі майстерні, в які найчастіше звертались багаті селяни і міщани. В кінці XIX століття кравці взимку розходились по селах в пошуках заробітку. Для пошиття одягу використовували льняне і конопляне полотно, вовняні тканини, а дещо пізніше – і бавовняні. Замовлення селян

шилися з їхнього матеріалу, а міські жителі користувалися фабричними тканинами. У пошиві одягу зберігалися гуцульські традиції.

Ложкарство. Ложкарі виробляли звичайні ложки з букового або яворового дерева, кращі – з ялівцю (вони жовті і запашні). Дерево, що вибрано для виробництва ложок, різали на дощечки довжиною 20-24 см, висушували, а відтак з них вистругували з допомогою різця, стругача та залізної вигостреної ложки самий предмет. За один день робітник міг виготовити приблизно 40-50 ложок з підготовлених наперед дощечок.

Коритарство. Корита робили з березового або яворового дерева, або з осики. Протягу колоду коритар обрубував сокирою, відтак продовбував її долотом, опісля обтісував вісним ножом на стільці, а в кінці гладко витісував теслицею.

Боднарство. Боднарі кололи сокирою м'яке сухе дерево на гентини, обтісували їх сокирою, потім кривим вісним ножом на доги (плоскі односантиметрові грубі дощечки); боки догів гнили, а відтак складали у складач (широкий обруч); першу догу придержував боднар до складача отримачем (прилад, що складений з двох рівнобіжних вилцят), які в міру товщини стін можна зсунути або розсунути, з допомогою засува, щоб догу притримати до складача, через що вона не може посунути, бо клинець, вбитий в засув, не дозволяє розходитись вилцят. При всьому цьому першу догу боднар накладав боком до другої і т.д. аж до передостанньої, яку знову ж таки притримував отримачем. Останню догу спочатку стесували з боків, щоб вона ввійшла на стале місце, а доки вона туди зайде, притримували закладені доги, щоб не розсунулись. Коли остання дога припасована, боднар знімав отримачі і в'язав посудину обручами з смерекового суччя, з лелеча, рідше з ліщини. Зробивши цю операцію, боднар знімав з неї складач, вирівнював доги та робить з однієї сторони рівчик для дна. Готову посудину вирівнював загнутим сталевим ножом (шкіблею). Часто боднарі на výroбах робили орнаменти методом випалювання писаками.

Столярство. Столяр робив столи, ліжка, колиски, намисники, скрині, одвірки, рамці до вікон, замки, кросна, сідла (тарниці) тощо. Для своєї роботи вживав залізник. Столяр виписував свої вироби такими ж писаками як і боднар. На цій території нараховувалось декілька патентованих столярів. Окремо хочеться торкнутись питання виготовлення та інкрустації писаних столів, про що йтиметься нижче. В околицях Микуличина проживали та працювали столярі, що виготовляли, крім іншого, музичні інструменти. Це – С.Петруняк (1850-1942) з Добротова та Ф.Гаврилук (1873-1950) з Ворохти, які виготовляли скрипки, а також П.Василишин (1908-?) та М.Боженюк (1873-1950), які виготовляли сопілки.